

ทศนันทนิพนธ์

คุณเมธวี ทองคุ้ม

การอ่านทำนองเสนาะรายยาว

กำหนดวรรคตามลำนํ้าทำนองเสียง
เล่าร้อยเรียงให้ถูกคำตามภาษา
ใส่อารมณ์ผสมไปตามลีลา
ระวังอย่าตกหล่นปะปนไป

ตัวอย่างการอ่านทำนองเสนาะรายยาว
มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี

การอ่านทำนองเสนาะร่ายยาว

จึงตรัสว่า โอ้อ้อเวลาปานฉะนี้เอ๋ย
จะมีศึกคืน จวนจะสิ้นคืนก่อนรุ่ง
ไปเสียแล้วหรือกระไรไม่รู้เลย
พระพายรำเพยพัดมารี้อยู่เฉื่อยฉิว
อกแม่นี้ให้อ่อนหิวสุดละห้อย
ทั้งดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อยลงลับไม้
สุดที่แม่จะติดตามเจ้าไปในยามนี้

ฝูงลิงค่างบ้างชะนีที่นอนหลับ
ก็กลิ้งกลีบเกลือกตัวอยู่ยั่วเย้า
ทั้งนกหูกก็จ้วเจียเหงาเจียบทุกรวงรัง
แต่แม่เหี่ยวเซซังเสาะแสวง
ทุกแห่งห้องหิมเวศทั่วประเทศ
ทุกราวป่า

การอ่านทำนองเสนาะร่ายยาว

สุดสายนิยนาที่แม่จะตามไปเล็งแล
สุดโสตแล้วที่แม่จะชับทราบฟัง
สำเนียง สุดสุรเสียงที่แม่จะรำเรียก
พิไรร้อง สุดผีเท่าที่แม่จะเยื้องย่อง
ยกย่างลงเหยียบบดิน ก็สุดสิ้นสุด
ปัญญาสุดหาสุดค้นเห็นสุดคิด

จะได้พานพบประสปรอยพระลูก
น้อยแต่สักนาคไม่มีเลย
จึงตรัสว่าเจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่
ของแม่เอ๋ย หรือว่าเจ้าทิ้งขว้าง
วางจิตไปเกิดอื่นเหมือนแม่ฝัน
เมื่อคืนนี้แล้วแล

ทศชาติ

ประกอบด้วยคำว่า

ทศ (อ่านว่า ทะ-สะ)

แปลว่า สิบ

ชาติ (อ่านว่า ชา-ติ)

แปลว่าการเกิด

ทศชาติ เป็นชื่อคัมภีร์ชาดก

ว่าด้วยเรื่องของพระพุทธเจ้า
ครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์
ใน ๑๐ พระชาติก่อนที่จะตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ชาดก หมายถึง เรื่องราว

ของพระพุทธเจ้าที่มีมาในอดีตชาติ

ທຸຣະສາດສາດ

ເຕ ເຕມິຍາສາດ
ຜະ ມະຫາສະໝັກສາດ
ສຸ ສຸວະນະສາມສາດ
ເພ ເພມິຣາສາດ
ມະ ມະໂຫະສາດ

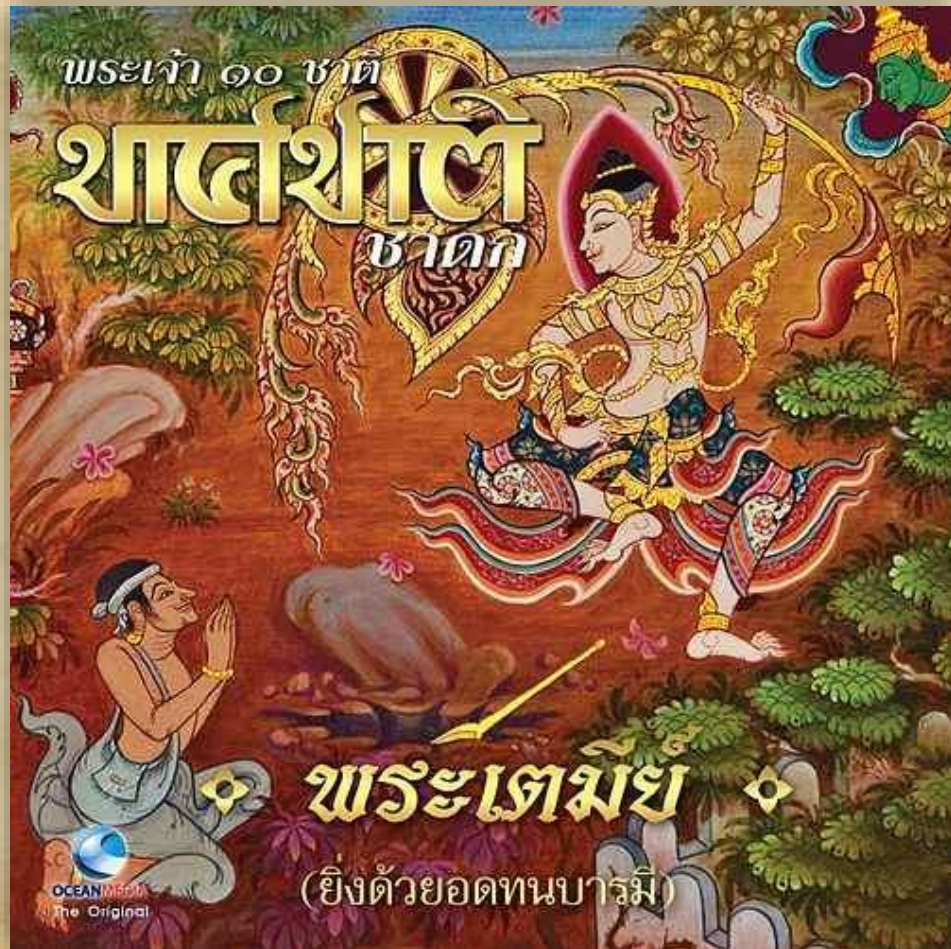
ເລື່ອງຍ່ອມທຸຣະສາດ

ກູ ກູຣິທັຕສາດ
ຈະ ຈັນທະກຸມາສາດ
ພາ ພະມະຫາສາດ
ວິ ວິຣຸຣສາດ
ເວ ເວສະສັນດສາດ

ทศชาติชาดก

๓ เเต่มิยชาดก

๕ มหาชนกชาดก

ทศชาติชาดก

สุ สุวรรณสามชาดก

เข เขม็รราชชาดก

ทศชาติชาดก

มะ มโหสถชาดก

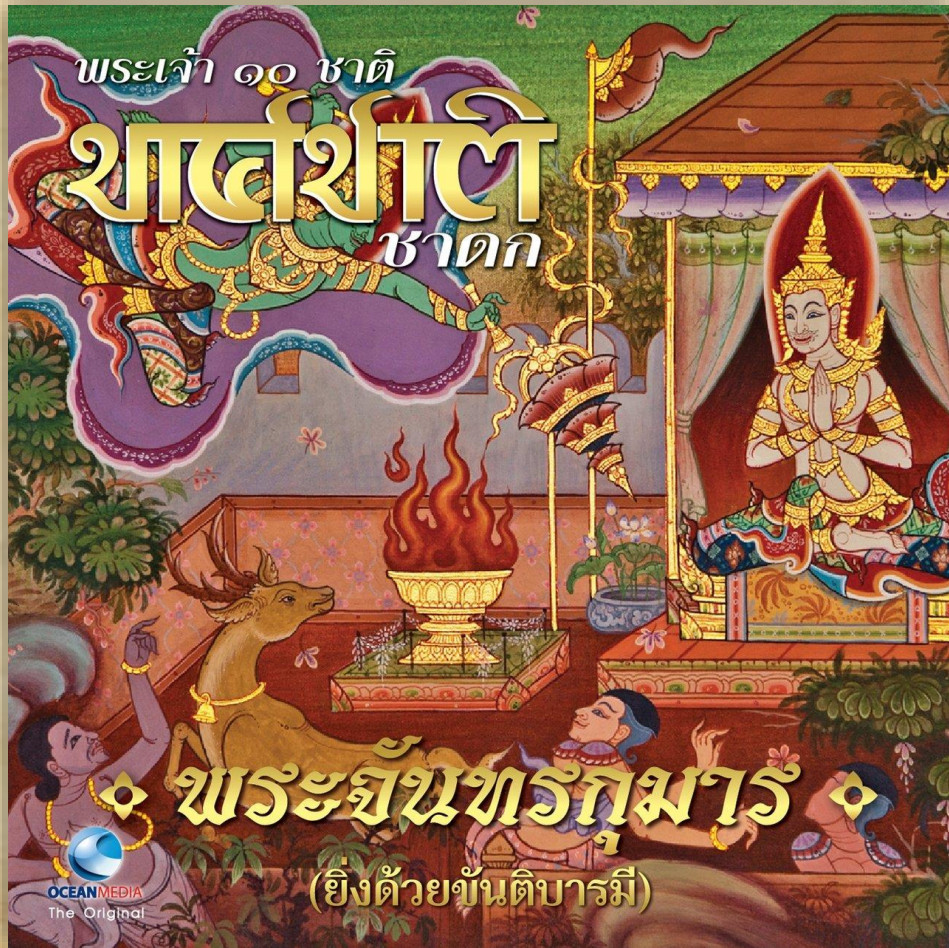

งู ภูริทัตตชาดก

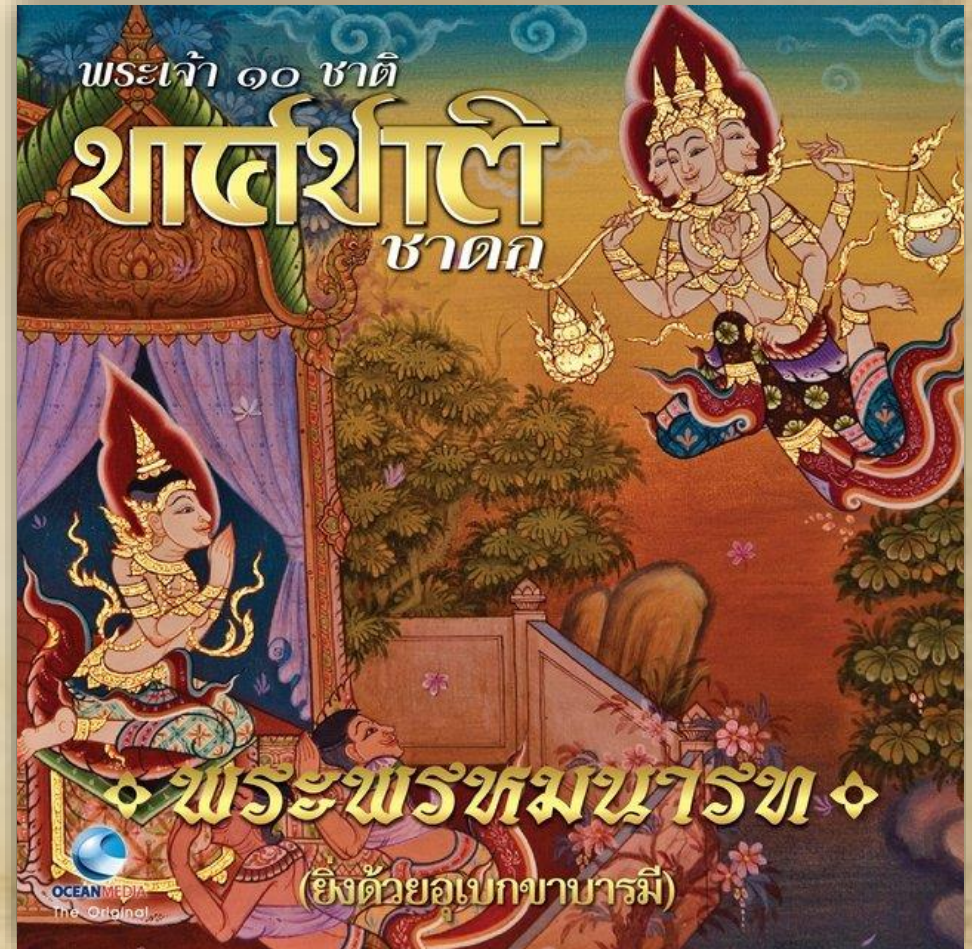

ทศชาติชาดก

๑. จันทรกุมารชาดก

๒. มหาเนารทกัสนสชาดก

ทศชาติชาดก

จ วิสูตรชาดก

เว เวสสันดรชาดก

ร่ายยาว มหาเวสสันดรชาดก

ความเป็นมา

- ✧ สมัยสุโขทัย : มีการแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแต่ต้นฉบับสูญหาย
- ✧ สมัยกรุงศรีอยุธยา :
 - ◆ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดเกล้าให้กวีแต่งเป็น **"มหาชาติคำหลวง"** เพื่อใช้อ่านหรือสวด ใช้ทั้งกาพย์ โคลง ฉันท์ ร่าย

ความเป็นมา

◆ พระเจ้าทรงธรรมให้แต่ง **"กาพย์มหาชาติ"**
ใช้วิธีแปลคาถาพัน โดยใช้คำประพันธ์ประเภท
"ร่ายยาว" สำหรับเทศน์ในวันพระ

แต่ยาวมาก พระเทศน์ไม่จบภายในวันเดียว

◆ สมัยต่อ ๆ มาภิกษุหลายท่านได้แต่ง
"ร่ายยาวมหาชาติ" ขึ้นใหม่ให้กระชับขึ้น
บ้างแต่งบางกัณฑ์ บ้างแต่งจนจบจึงมีหลายสำนวน
เรียกว่า **"มหาชาติกลอนเทศน์"**

เกิดการเลือกเฟ้นสำนวนที่ดีที่สุด
ในแต่ละกัณฑ์จาก

"มหาชาติกลอนเทศน์"

จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เรียกว่า

"ร่ายยาว

มหาเวสสันดรชาดก"

ลักษณะคำประพันธ์

แต่งเป็น "ร่ายยาว"

มีคาถาพระบาลีนำ

พรรณนาเนื้อความสลับกับคาถาเป็นตอน ๆ

คำประพันธ์ประเภทร่ายยาว

- บังคับสัมผัสและการลงท้าย
- บังคับและไม่บังคับคำในวรรค
- ไม่จำกัดจำนวนวรรค

ลักษณะคำประพันธ์

ร่ายยาว คือ ร่ายที่**ไม่กำหนด**

จำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ

การสัมผัส คำสุดท้ายของวรรค

หน้าสัมผัสกับคำหนึ่งคำใด

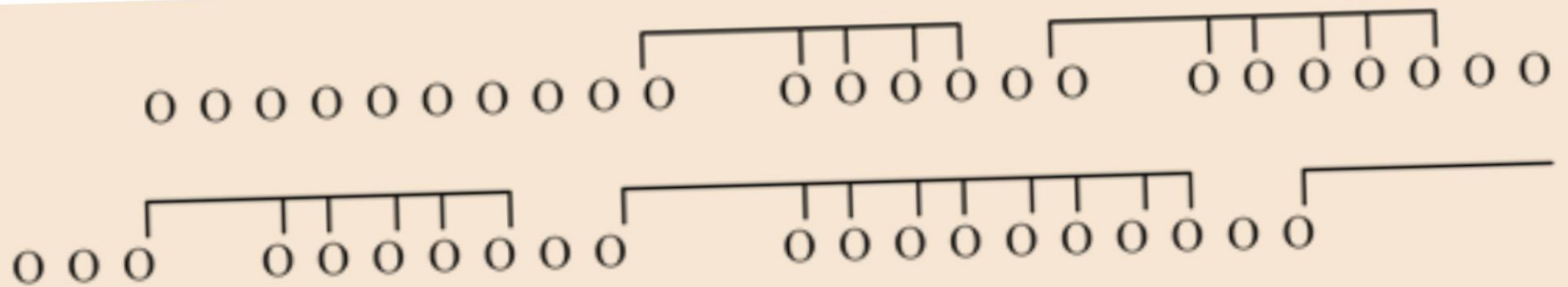
ในวรรคถัดไป

คำประพันธ์ประเภทร่ายยาว

เมื่อจบนิมิตลงท้ายด้วยคำว่า

แล้วแล นั้นแล นี้เกิด โนนเกิด

จะนี้ จะนั้น ฯลฯ เป็นต้น

จึงตรัสว่า โอ้อั้วเวลาปานฉะนี้เอ๋ย
 จะมีศึกขึ้น จวนจะสิ้นคืนก่อนรุ่ง
 ไปเสียแล้วหรือกระไร ไม่รู้เลย
 พระพายรำเพยพัดมารเร่อยู่เฉื่อยฉิว
 ออกแม่น้ำให้อ่อนไหวทุกตะหอย
 หั่งดาวเคื่อนก็เคลื่อนคล้อยลงล้นไม้
 สุกที่แม่จะติดตามเจ้าไปในยามนี้

คำประพันธ์ประเภทร่ายยาว

เนื้อเรื่อง ๑๓ กัณฑ์

มีหลายสำนวน เพราะประกอบด้วยผู้แต่ง
หลายท่าน ซึ่งได้รับคัดเลือกว่ามีสำนวนดีที่สุด
ในแต่ละกัณฑ์ จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ดังนี้

❖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์ ๓ กัณฑ์

❖ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
ทรงนิพนธ์ ๕ กัณฑ์

❖ เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
นิพนธ์ ๒ กัณฑ์

❖ พระเทพโมลี (กลั่น) นิพนธ์ ๑ กัณฑ์

❖ สำนักวัดถนน นิพนธ์ ๑ กัณฑ์

❖ สำนักวัดสังฆาย นิพนธ์ ๑ กัณฑ์

เนื้อเรื่อง ๑๓ กัณท์

๑. กัณท์ทศพร
๒. กัณท์หิมพานต์
๓. ทานกัณท์
๔. กัณท์วนปเวสน์
๕. กัณท์ชชก
๖. กัณท์จุลพน

๗. กัณท์มหาพน
๘. กัณท์กุมาร ★
๙. กัณท์มัทรี ★
๑๐. กัณท์สักกบรรพ
๑๑. กัณท์มหाराช
๑๒. กัณท์ฉกษัตริย์
๑๓. นครกัณท์

ผู้แต่ง กัณฑ์มัทรี

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

กวีเอกสมัยต้นรัตนโกสินทร์
ผลงานการประพันธ์

- ◆ อิเหนาคำฉันท์
- ◆ สามก๊ก (ผู้อ่านวยการแปล)
- ◆ ราชาราช (ผู้อ่านวยการแปล)
- ◆ **ร่ายยาวมหานาคี**

กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี

ฯลฯ

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

1. พระนางมัทรีได้ทรงพระสุบิน
เป็นอาเพศกลางร่ำว่าอย่างไร
(กุมาร : 192-193)

สามารถตีความความฝันได้ว่าอย่างไร
มีคำเปรียบเทียบกับใดที่นักเรียนสามารถ
เชื่อมโยงกับความฝันนี้ได้?

ยังมีมนุษย์หนึ่งนั้นเคิบโตคำล่ำสันเห็นพิลึก....
มีหัตถ์เบื่องขวานั้นถือดาบ กระเทียมเท้าตะคอกชู้
คำรามล่ำราก ฉวยชฎานางกระชากนาคให้หลุดพลัด
รวบพระกรกระหวัดทั้งซ้ายขวาให้พระนางอุตตานภาพ
ฟาดควายคาบแล้วก็เหวี่ยงลงตรงพระพาหา
สองซ้ายขวาขาดเป็นสิน พระกรกระเด็นคั่นอยู่แคคาล
แล้วมีหน้าซ้ำแหวะคว้านควักพระนัยนเนตรทั้งสองปลิ้น
ให้วีนหะ เอาดาบฉะเฉือนพระทรงล้วงซ้ำแหวะ
แหะหาพระหฤทัยพระนางนั้น

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

2. เพราะเหตุใดพระเวสสันดร
จึงไม่ทำนายพระสุบินของพระ
นางมัทรีตามความจริงว่าจะมี
เหตุทำให้ต้องพลัดพรากจากลูก
(กุมาร : 194-195)

ด้วยอาตมะจะมุ่งหมายพระโพธิญาณ
ทานธุระจะเริดร้าง แม้อาตมะจะทำนาย
ทางบุญนิमितแต่ตามจริง
ไฉนนางจะทอดทิ้งพระลูกเล่าด้วยอาลัย
ก็จะเป็นพาหิรภัยแก่โพธิญาณ
จำจะทำนายด้วยโวหารให้เหตุหาย

หลังจากนั้นพระเวสสันดรก็บอกแก่
พระนางมัทรีว่าที่ฝันร้ายนั้นเป็นเพราะ
เห็นคเหน้อยจากการที่ตรากตรำอาศัยในป่า

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

3. เมื่อพระเวสสันดรหลังน้ำ
ประทานบุตรยกให้แก่พราหมณ์
ชุกก ทำให้เกิดเหตุการณ์
มหัศจรรย์อันใดขึ้น
(กุมาร : 215-216)

อัศจรรย์ก็บังคาลยังเกิดมี อันว่าภาคพื้น
พระชนนีอันหนาแน่นได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์
เสียงอุโฆษครั่นครั่นดังไฟบรรลัยกัลป์
จะฉลาญโลกให้ทำลายวายวินาศ
ฝูงสัตว์จตุบาทวิบาทก็ตื่นเต้นเห่น โยน โจนคิน
ประหนึ่งว่าปถพินจะพลิกคว่ำปล้ำแพลง
ให้พลิกหงาย ทั้งพญาเขาพระสุเมรุก็เอน
อ่อนอยู่ทบเทา แก้วเก้าเนาวรัตน์แสนสัตรัตน์
เรื่องรองช่องสาธุการอยู่ยังมี ทั้งพระสมุทรสากร
วังวนบังคาลน้ำฟุ้งเป็นฝอย ...ฯ

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

4. เมื่อถูกชุกเขี่ยนตีพระกัณหา
ตรัสอย่างไรจึงเป็นเหตุให้ในชาติ
ต่อมาไม่ได้ประสูติเป็นพระธิดา
ของเจ้าชายสิทธัตถะ (कुमार :
224-225)

"ชาลี" กลับชาติมาเกิดเป็นพระราหุล
แล้ว "กัณหา" ได้มาเกิดเป็นใคร

ตอบ : นางอุบลวรรณาเถรี (เป็นภิกษุณี)

พระพุทธเจ้าข้าไม่โปรดแล้วลูกแก้วจะขอลา
พระบิดาอย่าได้น้อยพระทัยเลย พระคุณเจ้าเอ๋ย
เจ้าประคุณของลูกเอ๋ยอย่าว่าลูกนี้ล่วงมาถูถูก
ที่จะได้กลับมาเป็นพ่อลูกกันสืบไปนั้นอย่าสงสัย
..... กรรมเอ๋ยกรรม ชะรอยว่ากรรมกัณหาน้อยนี้
ได้กระทำไว้แต่ชาติหลัง จึงให้เมอญูพ่อเจ้า
ซึ่งยังไม่คุดหน้ามาเมินเฉย โอกรรมเอ๋ยเห็นจะ
สิ้นวาสนาของแก้วกัณหาแน่เสียจริง ๆ
พระลูกหญิงขอถวายบังคมลา
ไปตามเวรานั้นแล้วแล

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

5. เทพเจ้าทั้งสามได้รับคำสั่ง
เทวโองการมาให้กระทำการ
ใดเพื่อขวามิให้พระนางมัทรี
กลับอาศรมไปทันพบกณหาชาติ
(มัทรี : 232)

ส่วนเทพเจ้าจอมสากล จึงมีเทวบุลมังคัม
แก่เทพอันคับทั้งสามองค์ อันทรงมหิทธิฤทธิ์ศักดิ์กาว่า
ท่านเอ๋ยจงนิรมิตบิดเบือนกายกลายอินทรีย์
เป็นพยัคฆราชสี่หส์สองเสือสามสัตว์
สกัดหน้านางพระยามัทรีไว้ก่อนตีพากรคลาไคล
คล้อยเย็นเห็นดวงจันทร์ขึ้นมาอยู่ราง ๆ
ท่านจงลูกหนีหนทางให้แก่นางงาม
....ส่วนเทพเจ้าทั้งสามก็อำลาลีลาศผาดแผลง
จำแลงเป็นพญาไกรสรราชผาดผาดเสียงสนั่น
องค์หนึ่งเป็นพยัคฆพญาเสือ โคร่งคำรนร้อง
องค์หนึ่งเป็นพญาเสือเหลิ้องเนืองคะนองย่องหยัด

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

พระอินทร์

พญาพาลมฤคราช

(พะ-ยา-พา-ละ-มะ-รี-กะ-ราก)

= ราชานของสัตว์ที่ยิ่งใหญ่

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

6. พระนางมัทรีเข้าป่าแล้ว
เหตุอันเป็นกลางร้ายที่แปลก
ประหลาดไคบ้าง 5 ประการ
ตอบเป็นข้อ
(หน้า 25)

- 1.) ไม้ที่มีผลเป็นพุ่มพวงก็กลายกลับเป็น
ดอกดวงเคียดดาษอนาถเนตร...
แถวโน้นก็แถวเกดพิกุลเกมกับกาหลง
ถัดนั้นก็สายหยุดประยงค์และยม โดย
...ก็เพี้ยนผิดพิสคารเป็นพวงผล
ผิดวิกลแต่ก่อนมา

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

แก้ว

เกด

พิกุล

กาหลง

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

สายหยुक

ประยงค์

ยม โดย

วรรณคดีหลายเรื่องได้กล่าวถึงยมโดย

ในความหมายของไม้ต้นในป่า ที่มีดอกหอมมาก

แต่พันธุ์ไม้เมืองไทยที่ชื่อ ยมโดยและยมโดยเกล็ดหอย

อยู่ในกลุ่มช้องนางคลี เป็นพืชอิงอาศัยขนาดเล็ก

ไม่มีดอก และไม่มีกลิ่นหอม

จึงไม่น่าจะเป็นชนิดที่

กล่าวถึงในวรรณคดีไทย

ส่วนไม้ต้นในป่าที่มีดอกหอม

และชื่อขึ้นต้นด้วย "ยม"

มีอยู่หลายชนิด เช่น ยมหอม

ยมหิน และยมมะกอก

แต่ไม่มีชนิดใดที่ชื่อ ยมโดย

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

6. พระนางมัทรีเข้าป่าแล้วเหตุอัน
เป็นกลางร้ายที่แปลกประหลาดใดบ้าง
5 ประการ (หน้า 25)

- 2.) หังแปดทิศก็มีคิมิควมทนทุกหนแห่ง
- 3.) ขอบฟ้าก็คาดแดงเป็นสายเลือดไม่เว้น
วายหายเหือดเป็นกลางร้ายไปรอบข้าง

- 4.) แสรกคานพลันพลิกพลัดลงจาก
พระอังกา
- 5.) ขอน้อยในหัตถาที่เคยถือก็เลื่อนหลุด
ลงจากมือไม่เคยเห็นเป็นอนาถ

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

7. เพราะเหตุใดพระนางมัทรีไม่หนี
พญาพาฬคฤราชไปทางอื่น (น. 25)

อนึ่งมรคาก็ช่องแคบหว่างคีรี
เป็นตรอกน้อยรอยวิถีที่เฉพาจะจร
ทั้งสามสัตว์ก็มาเนืองนอนสัปดาห์
ครั้นจะลีลาหลีกลักตัดเคาไปทางใดก็
เหลือเกิน ทั้งสองข้างเป็นโขดหินเขิน
ขอบคันขึ้นกันไว้

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

พระนางมัทรีกระทำการใดเพื่อให้
สัตว์ทั้งสามหลีกเลี่ยงให้ (น.25-26)

พระนางจึงปลงหาบคอนลงวอนไหว้
แล้วอภิวาหน์....

- ทศน์ขเบญจางค์
- แนะนำตัวเอง
- อ้อนวอนขอให้ช่วยหลีกเลี่ยงให้

"พญาพามฤคราชก็พากันอุฐาการคลา
ไคลให้หนทางแก่นางพระยามัทรี"....
เมื่อเวลาใดตามที่พระอินทร์สั่ง

พระจันทร์ขึ้น (ทิพาการคลาไคลคล้อยเย็น)
...ขณะนี้ "แจ่มแจ้งสี่ทิศ" มีแสงจันทร์

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

8. เมื่อกลับมาถึงอาศรมพระนางมัทรี
ไม่พบสิ่งใด เกิดเป็นความรู้สึกอย่างไร
พระนางมัทรีคิดว่าเกิดอะไรขึ้นกับกัณหาชาติ
(น.26-27)

พักหนึ่งก็ถึงที่สุดพระอาวาสที่พระลูกเจ้าเคย
ประพาสเล่นเล่น
ประหลาดแล้วแต่ไม่เห็นก็ใจหาย
คิดว่าชีวิตนางจะวางวายลงทันที

อติพจน์ (เกินจริง)

นั่นก็รอยเท้าพ่อชาติ นี่ก็บทศรีแม่กัณหา
พระมารดายังแลเห็น โน่นก็กรวดทรายเจ้า
ยังรายเล่นเป็นกอง ๆ สิ่งของทั้งหลายเป็น
เครื่องเล่นยังเห็นอยู่ แต่ลูกรักทั้งคู่ไปอยู่ไหน
ไม่เห็นเลย

กวีใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบความทุกข์
ของพระนางมัทรีกับธรรมชาติต่าง ๆ อย่างไร

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

ขอเลาะแม่ต่าง ๆ ตามประสาทรากรเจริญใจ
มีอุปไมยเสมือนหนึ่งลูกทรายทรากรมคะนอง
ปองที่ว่าจะชมแม่เมื่อสายัณห์

เนื้อทราย, ทราย
เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำพวกกวางชนิดหนึ่ง

แม่มาสละเจ้าไว้เป็นกำพร้าว้างสององค์
เสมือนหนึ่งลูกหงส์เหมราชปักฉิน
ปราศจากมุจลินท์ไปตกคลุกในโคลนหนอง
สิ้นสีทองอันผ่องแผ้ว

อุปมา

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

โอพระอาศรมเจ้าเอ๋ยน่าอัศจรรย์ใจ
แต่ก่อนคุณี่สึกไสด้วยสีทอง

เสียงเนื่อนกนี้ร่ำร้องลาราวร้องเรียกคู้ชยับขัน
ทั้งจักจั่นพรรณดลองโนเรไร้องอยู่หึ่ง ๆ
ระเรือบโรย

ระเรือบ = อัฟภาส
ใช้พยัญชนะพยางค์ท้ายมาเติมรูปสระ อะ พยางค์หน้า

เมื่อนางเข้าไปถึงอาศรมตามพระเวสสันดร
พระนางมีหรีคิดว่าเกิดอะไรขึ้นกับกัณหาชาติ
(น. 27)

สิ่งสัตว์ที่ร้ายแรงคะนองฤทธิ์มาพานพบพบ
กัดตัดชีวิตพระลูกข้าพาไปกินเป็นอาหาร
ถึงกระนั้นก็จะพบพานซึ่ง~~ก~~เลวระร้าง
มิเลือกก็เนื้อจะเหลืออยู่บ้างสักสิ่งอัน

ซากศพ

อุปมา

อัฟภาส

สีทพจน์

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

9. เมื่อถามพระเวสสันดรสักเท่าไร
พระองค์ก็ไม่ตรัสสิ่งใด เป็นเหตุให้
พระนางมัทรีรู้สึกอย่างไร
มีการเปรียบเทียบตนเองกับสิ่งใดบ้าง (น.28)

นางก็เศร้าสร้อยสลดพระทัย **ดั่งเอาเหล็กแดง**
มาแทงใจให้เจ็บจิตนี้เหลือทน

อุปมา

อุปลักษณะ

อุปมาเหมือนคนไข้หนักแล้วมีหน้ายังแพทย์
เอายาพิษมาวางซ้ำให้เวทนา

เมื่อแรกจากไอศวรรย์มาอยู่ดงก็ปลงจิตมิได้คิด
จิตเป็นสอง **หวังว่าจะเป็นเกือกทองฉลอง**
บาทยุคล ทั้งคู่แห่งพระคุณผัวกว่าจะสิ้นบุญ

ทั้งลูกรักดั่งแก้วตาก็หายไป.... **อุปมา**เหมือนหนึ่ง
พฤษาลดาวัลย์ย่อมจะอาสัญลง
เพราะลูกเป็นแท้เพียง

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

สำนวน ต้นไม้ตายเพราะลูก

มีที่มาจากการสังเกตธรรมชาติ
ของต้นไม้บางชนิด เช่น ต้นกล้วย
ที่เมื่อมีลูกแล้วต้นกล้วยก็ไม่เจริญอีก
ต่อไป รอวันตาย

เช่นเดียวกับพ่อแม่ที่รักลูกมาก
ถ้าลูกได้รับความเดือดร้อน
หรือเป็นอันตราย พ่อแม่ก็จะได้รับ
ความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะลูกด้วย
เปรียบกับต้นไม้ที่ตายเพราะลูก

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

10. หลังจากທີ່พระนางมัทรี
ตรัสรำพึงรำพันกับพระเวสสันดรด้วยความ
เศร้าโศก พระเวสสันดรตรัสในลักษณะใด
จึงทำให้พระนางคลายโศกเพราะเจ็บใจ
(น. 28)

ถึงแม้มิตรสเก้นางมั่งจะมีเป็นการ
จำจะเอาโวหารการหึง
เข้ามาหักโศกให้เสื่อมลง

ชมโฉม (เหมือนจะประชดกลาย ๆ)
"เจ้าผู้มีพักตร์อันนุก^๑เหมือนหนึ่งเอน้ำ^๒ทอง
เข้ามาทาบทัບ^๓ประเทืองผิว ราว^๔จะ
ลอยลิว^๕เลื่อนลงจากปากฟ้า"

จะนั่งนอนเดินยืนก็ต้องอย่าง พร้อมด้วย
เบญจางคจริต รูปจำเริญ

ประกอบไปด้วยเชื้อศักดิ์สมมุติวงศ์
พงศ์กษัตรา

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

เบญจางคจริต

หญิงที่มีลักษณะงาม 5 ประการ

- ❖ ผมงาม
- ❖ เนื้องาม (เหงือกและริมฝีปากแดง)
- ❖ ฟันงาม
- ❖ ผิวงาม
- ❖ ร่ายงาม (งามทุกวัย)

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

10. หลังจากที่พระนางมัทรี
ตรัสรำพึงรำพันกับพระเวสสันดรด้วยความ
เศร้าโศก พระเวสสันดรตรัสในลักษณะใด
จึงทำให้พระนางคลายโศกเพราะเจ็บใจ
(น. 28)

สรุป : "เมื่อเช้าทำที่เป็นลีลาร้องไห้ฝากลูกไว้
ไม่อยากเข้าไปในป่า แต่พอไปแล้วเหมือนกับว่า
จะลืมทั้งลูกทั้งตัวไปสิ้น ถ้ารักลูกจริง ๆ
คงจะรีบกลับมาก่อนจะเย็นค่ำแล้ว"

พระเวสสันดรใช้โวหารเชิงตัดพ้อและเสียดสีว่า
"เออนี้เจ้าเที่ยวพเนจรนอนตามสนุกใจ
ชมนกชมไม้ในไพรวันสารพันที่จะมี
ทั้งดาบมีสิทธิ์วิทยากรคนธรรพ์เทพารักษ์
ผู้มีพัศตรอันเจริญ เห็นแล้วก็น่าเพลิกเพลีน
ไม่เมินได้ หรือเจ้าปะผลไม้ประหลาดรสสดสุก
หอมเสวยไม่เคยกิน เจ้าฉวยชิมชอบลิ้นก็หลง
ฉันอยู่จึงช้า"

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

ทั้งฤาษีสีหะวิทยาธรคณรรพเทพารักษ์
ผู้มีפקตร์อันเจริญ

ฤาษี โยคี = สิทธิ

เขาพระสุเมรุ

สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

ท้าวธตรฐ

ผู้ปกครองสวรรค์
ชั้นแรกสุด
“จาตุมหาราชิกา”

คณรรพ

ถนัดด้านศิลปะ
ดนตรี การละคร
วรรณกรรม
กวีนิพนธ์

วิทยาธร

มีเวทมนต์
คาถา อาคม
ต่าง ๆ
เหาะได้

สวรรค์ ๖ ชั้น (ภกามาพจรภูมิ)
 หรือ เทวโลก คือภพภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดา
 เป็นภพภูมิอันมีแต่ความสุข สมบูรณ์ด้วยทิพยสมบัติต่าง ๆ
 มี ๖ ชั้น ประกอบด้วย

- ชั้นที่ ๖ ประณีตสวรรค์
- ชั้นที่ ๕ นิมมาพรดี
- ชั้นที่ ๔ ตุสิต
- ชั้นที่ ๓ ยามา
- ชั้นที่ ๒ ดาวดึงส์
- ชั้นที่ ๑ จาตุมหาราชิกา

E-book
 ไตรภูมิ
 หน้า 10-11

Scan me

ศึกษาเพิ่มเติม

สวรรค์ในพระพุทธศาสนามี 6 ชั้น ไม่ใช่ 7 ชั้น (สวรรค์ชั้น 7 อยู่ในเพลงของเจ เจตริน)

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

10. หลังจากທີ່พระนางมัทรี
ตรัสรำพึงรำพันกับพระเวสสันดรด้วยความ
เศร้าโศก พระเวสสันดรตรัสในลักษณะใด
จึงทำให้พระนางคลายโศกเพราะเจ็บใจ
(น. 28)

อุปมาเสมือนหนึ่งภุมรินบิน ระวัง
เที่ยวขับซาบเอาเกสรสุคนธมาเลศ

ในเรื่องมหาเวสสันดร

ภุมริน = ผีแมลงภู่

เปรียบพระนางมัทรีเริ่มค้นความสัมพันธ์ให้ทำผู้ชายก่อน
แรง!

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

11. หลังจากທີ່พระนางมัทรี

"ความโศกสร้างสว่างจิตเพราะเจ็บใจ"
ก็เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พบเจอแปลก
ประหลาดในป่า จากนั้นก็ตัดพ้อน้อยใจ
พระเวสสันดรพร้อมกับเปรียบเทียบตัวเอง
ว่าอย่างไรบ้าง

แสดงว่าช่วงนั้น
(สมัยรัตนโกสินทร์)
มีรามเกียรติ์แล้ว

มัทรีนี้เป็นข้าเก่าแต่ก่อนมา
ตั้งเงาตามพระบาทก็เหมือนกัน

อุปมาแม่นเหมือนสีกาอันรักคือต่อสามี
รามบัณฑิต

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

12. เมื่อพระนางมัทรีเดิน
ทางเข้าป่า ก็ได้พรรณนาภาพ
ธรรมชาติที่แปลกประหลาด
ไปจากเช่นเคยไว้อย่างไรบ้าง
ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นไร
(น.30-31)

สระโบกขรณี (สระบัว) ที่เคยมีน้ำเต็มเปี่ยม
กลับแห้งเหือดชุ่มหมอง

แต่ก่อนเคยมีลมพัดกลิ่นดอกบัวมาหอมชื่นใจ
ยามนี้กลับไม่หอมดังเดิม

เคยมีปลาแหวกว่ายในสระ ตอนนี้ไม่มี

เคยมีนกเที่ยวไล่จิกหาอาหาร แต่ยามนี้ก็ไม่มี

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

13. พระนางมัทรีเที่ยวเดินทาง
ตามหากันหาและชาลี
เป็นระยะเวลานานเท่าใด
และไกลเพียงไหน

พระเยาวมาลย์เธอเที่ยวหาพระลูก พระนาง
เธอเสวยทุกข์แสนเข็ญ ตั้งแต่ยามเย็นจนรุ่ง
เช้าก็สุดสิ้นที่จะเที่ยวค้น ทุกตำแหน่งแห่งละ
สามหนเธอเที่ยวหา ถ้าจะคลี่คลายมรคา
ก็ได้ **สิบห้า โยชน์** โดยนิยม

1 โยชน์ = 16 กิโลเมตร

15 โยชน์ = 240 กิโลเมตร

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

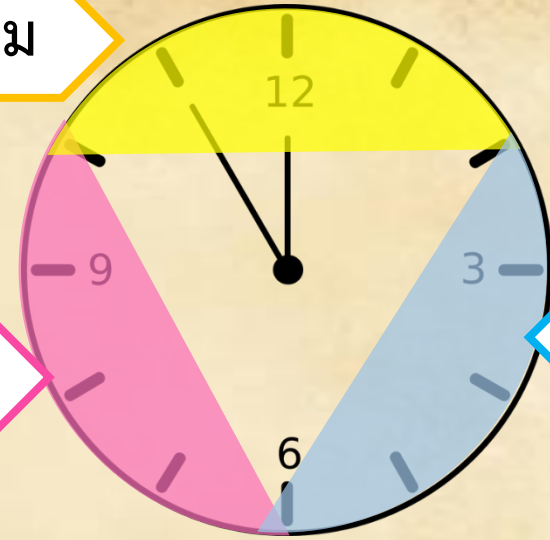
มองเห็น "กระจ่างแจ้งด้วยแสงพระจันทร์
ส่องสว่างพื้นอัมพรประเทศวิถิ"
เค็นตั้งแต่ "ประณมยาม" ถึง "ปัจจุสมัย"
ตั้งแต่ยามเย็นจนรุ่งเช้าที่สุดที่จะเที่ยวค้น
ตำแหน่งละสามหนขอเที่ยวหา

มัชฌิมยาม

ปฐมยาม

ปัจจุสมัย

การแบ่งเวลาแบบบาลี

ประณมยาม,ปฐมยาม = 18.00-22.00 น.

มัชฌิมยาม = 22.00-02.00 น.

ปัจจุสมัย = 02.00-06.00 น.

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

พระนางมัทรีเดินด้วยอัตราเร็วเท่าไร?

เวลา ~ 10 ชั่วโมง (20.00-06.00 น.)

15 โยชน์ = 240 กิโลเมตร

$$v = \frac{s}{t}$$

v = อัตราเร็ว m/s

s = ระยะทาง m

t = เวลา s

v = อัตราเร็ว m/s

s = ระยะทาง m = $240 \times 1000 = 240000$ m

t = เวลา s = $10 \times 60 \times 60 = 36000$ s

$$v = \frac{240000}{36000}$$

$$v = 6.7 \text{ m/s}$$

สำหรับมนุษย์ อัตราเร็วของการเดิน ของมนุษย์อยู่ที่ประมาณ
~5 km/h, 1.39 m/s

การวิ่ง การจ็อกกิ้ง เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ ~10 km/h, 2.7 m/s

การขี่จักรยาน ~20 km/h, 5.56 m/s

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

14. เมื่อพระนางมัทรีกลับมา
ที่อาศรมแล้วสลับไป พระเวสสันดรคิดว่า
เกิดสิ่งใดขึ้นกับพระนางมัทรี (น.33)

ตรัสทอศพระเนตรเห็นพระอัศเรศถึงวิสัย
ภาพสลับลงวันนั้น พระทัยท้าวเธอสำคัญว่า
พระนางเชอวางวาย

 อุปลักษณะ

เมื่อพระเวสสันดรกำลังเศร้าโศกด้วยเข้าใจผิด
กวีใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบอย่างไรบ้าง

เอาป่าช้าเป็นป่าช้า

เอาศาลาเป็นพระเมรุทอง

เอาเสียงนกมาเป็นเสียงกลอง

เอาเสียงจกจั่นเป็นเสียงแตรสังข์

เอาเมฆหมอกกันเป็นเพดาน

เอานกยูงมาเป็นฉัตรเงินฉัตรทอง

เอาแสงจันทร์เป็นแสงโคมไฟ

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

15. พระเวสสันดรทำอย่างไร
เพื่อให้พระนางมัทรีได้ฟื้นคืนสติ
(น.33)

ครั้นท้าวเชลยค้อยคลาไคลลงที่ โศกศัลย์
จึงฉ้นพระพักตร์มาพิจารณาก็รู้ว่ายังไม่อาสัญ
จึงเข้าไปยังพระคันธกุฎีจับเอาคนที่
อันเต็มไปค้ำยน้ำมาทันใด ...
ยกเคียวพระมัทรีขึ้นใส่ตักกวักเอาวารีมา
โสรจสรลงที่อุระพระมัทรี หวังว่าจะให้ชุ่ม
ชื่นฟื้นสมปฤภาคีคินมาแห่งนางพระยานันแล

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

16. เมื่อพระนางมัทรีฝันและ
รับรู้ว่าพระเวสสันดรยกกัณหา
ชาลีให้แก่อชูชกไปแล้ว
พระเวสสันดร ได้กล่าวสิ่งใด
ให้พระนางมัทรีช่วยอนุโมทนา
(33.)

พระน้องแก้วเจ้าอย่าโศกศัลย์
จงตั้งจิตของเจ้านั้นให้โสมนัสศรัทธา
ในทางอันก่ออกุศคาภินิหารทานบารมี
แล้วปลอบว่า ถ้าเราทั้งสองนี้ยังมีชีวิตสืบไป
อันสองกุมารนี้ไซ้รักก็คงจะได้พบกันเป็นมั่นแม่น

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

17. ถ้ามีผู้มาขออภัยว่า
เนื้อหนังมังสาหรือดวงตา
จากพระเวสสันดร
พระองค์จะทำอย่างไร

ถ้าแม้มีบุคคลใดปรารถนาเนื้อหนัง
มังสาโลหิตดวงหทัยนัยเนตรทั้งซ้ายขวา
พี่ก็จะแหะผ่าให้เป็นทาน ไม่ย่อท้อถึงเพียงนี้

คำถามตามรอยพระเวสสันดร

18. เมื่อพระนางมัทรีทราบ
ความทั้งหมด พระนางทำ
อย่างไรกับพระเวสสันดร
และหมู่เทวดาชาวฟ้าทั้งหลาย
กระทำการอย่างไร

ขออนุโมทนาด้วยปิยบุตรท่านบารมี
... ฝ่ายฝูงอมรเทวศทุกวิมานมาศมนเทียร
ทุกหมู่ไม้ก็ยืนแน่นพระโอษฐ์ตบพระหัตถ์อยู่
ฉาดฉาน ร้องสาธุการสรรเสริญเจริญท่านบารมี
ทั้งสมเด็จพระนรินทร์เจ้าฟ้าสุราลัยอันเป็นใหญ่
ในดาวดึงส์สวรรค์ก็มาไปรยปรายทิพยบุปผา
กรอง ทั้งพวงแก้วและพวงทองก็โรยร่วง
จากกลีบเมฆกระทำการสักการบูชาแก่สมเด็จพระ
นางพระยามัทรี

ตามรอยพระเวสสันดร

พระเวสสันดร

กลับชาติมาเกิดเป็นพระพุทธรเจ้า

พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในการบริจาคทาน
ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสมบัติ พระโอรส พระธิดา
พระมเหสี แม้กระทั่งอวัยวะและชีวิต
อีกทั้งมีขันติธรรมและอุเบกขาอย่างสูงยิ่ง
เสียสละประ โยชน์ส่วนตนเพื่อประ โยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง

พระนางมัทรี

กลับชาติมาเกิดเป็นพระนางยโสธราพิมพา

เป็นกุลสตรีที่ซื่อสัตย์ต่อพระสวามียิ่งนัก
ติดตามมาปฏิบัติพระราชสมภารมียอมห่าง
อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก
มีน้ำพระทัยกว้างขวาง ศรัทธาในการบริจาคทาน
เช่นเดียวกับพระเวสสันดร

ชาลี

กลับชาติมาเกิดเป็นพระราหุล

กัณหา

กลับชาติมาเกิดเป็นนางอุบลวรรณดาเถรี

ทั้งสองพระองค์มีความฉลาดหลักแหลม
ปฏิบัติต่อผู้อาวุโสด้วยความเคารพ อ่อนน้อม
ดั่งเช่นการต้อนรับชูชกที่มายังอาศรม
อีกทั้งยังมีขัตติยมานะกตัญญูต่อพระราชมบิดาเป็นอย่างยิ่ง

กลับชาติมาเกิดเป็นพระเทวทัต

ชูชก

บุรุษโทษ 18 ประการ

1. ทำทั้งสองใหญ่และคด
2. เล็บทั้งหมคกุด
3. ปลิ้น่องทุ่ยานลงกายไต้
4. ริมฝีปากบนยาวปิดริมฝีปากล่าง
5. น้ำลายไหลออกเป็นยางยึก
6. เขี้ยวงอกพ้นปากเหมือนเขี้ยวหมู
7. จมูกหัก
8. ท้องป่องเป็นกระเปาะคั่งหม้อใหญ่
9. สันหลังไหล่หักค่อม
10. ตาถล่อมลึก เล็กใหญ่ไม่เท่ากัน
11. หนวคเคราเหมือนลวด
12. ฌมโหรง สีลาน
13. ตามตัวมีเส้นเอ็น
14. มีต่อมแมลงวัน ตกกระ
15. ลูกตาเหลือกเหล่เหลือ่อง
16. คอ หลัง เอว คด
17. ทำทั้งสองเหห่าง
18. ขนตามตัวยาว

กลับชาติมาเกิดเป็นพระเทวทัต

ชูชก

มีลักษณะเป็นบุรุษ โทษทั้ง 18 ประการ

อีกทั้งยังมีนิสัย โหดเหี้ยมชั่วร้าย

เห็นแก่ตัว ละโมบโลภมาก

เอาแต่ประโยชน์และความสุขสบายของตัวเองเป็นที่ตั้ง
ใช้วาทศิลป์และความฉลาดหลักแหลมในทางที่ไม่ดี

วิเคราะห์คุณค่า

ด้านสังคม

- สะท้อนให้เห็นค่านิยมของการบริจาคทานทำบุญ เพื่อหวังบรรลุนิพพาน
- สะท้อนภาพความเป็นอยู่ในชีวิต ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม การละเล่นของเด็ก สภาพของการเป็นทาส
- ความเชื่อเรื่องลางบอกเหตุ อำนาจเทพยดาฟ้าดิน
- "การเป็นภรรยาที่ดีของสามี"
- "ความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีต่อลูก"

วิเคราะห์คุณค่า

ด้านวรรณศิลป์

- ใช้ภาษาสละสลวย สรรคคำ หลากคำสะท้อนอารมณ์
- ใช้โวหารในการพรรณนาอย่างเศร้าโศก
- มีเสียงเสนาะที่เกิดจากการเล่นเสียงและเล่นคำ
เช่น ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหาสุดค้นเห็นสุดคิด
- ใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ ในการพรรณนาอย่างกินใจ
อาทิ อุปมา อุปลักษณ์ อติพจน์ สัทพจน์ บุคคลวัต
อภิปาธ

วิเคราะห์คุณค่า

ด้านวรรณศิลป์

➤ **อุปมา (เปรียบ เหมือน) : เจอเยอะมาก!**

"อุปมาแน่นเหมือนสีดาอันรักคือต่อสามีรามบัณฑิต"

"นางก็เศร้าคร่ำครวญสลดพระทัย

ตั้งเฝ้าเหล็กแดงมาแทงใจให้เจ็บจิตนี้เหลือทน"

"ปานประหนึ่งว่าพุ่มฉัตรทองอันต้องสายอัสนีฟาด"

➤ **อุปลักษณ์ (เปรียบ เป็น คือ)**

"เจ้าชะเอวป่าชฎนี้หรือมาเป็นป่าช้า เหาพระบรรณศาลา
นี้หรือเป็นบริเวณพระเมรุทอง ..."

วิเคราะห์คุณค่า

ด้านวรรณศิลป์

➤ อติพจน์ (โอเวอร์)

"ประหลาดแล้วแต่ไม่เห็นก็ใจหาย
ตั้งว่าชีวิตนางจะวางวายลงทันที" > เกินจริง!

➤ สัทพจน์ (จำ สัท = sound = เสียง)

"ทั้งจักจั่นพรรณดองโนเรไรร้องอยู่หึ่ง ๆ ระเรื้อยโรย"
"แต่อย่างเหยียบกรียบกรอบก็เหลิยวหลัง"

➤ อพภาษ ใช้พยัญชนะพยางค์หลังมาเติมรูปสระอะพยางค์หน้า เช่น ณะผ่าว ระเรื้อย

วิเคราะห์คุณค่า

ด้านวรรณศิลป์

บุคคลวิติ (บุคลาธิษฐาน)

สิ่งไม่มีชีวิตแสดงอาการเหมือนมีชีวิต

"ทั้งอาศรมก็หมองศรีเสมือนหนึ่งว่าจะเศร้าโศก"

สัญลักษณ์ (เรียกแทนสิ่งหนึ่งด้วยอีกสิ่ง)

"เจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่ของแม่เอ๋ย"

"โอ้เจ้าดวงสุริยันจันทร^๒ทั้งคู่ของแม่เอ๋ย"

พระนางมัทรี เรียกแทนเป็น พระกัณหาและพระชาลี

